

Agos Issue/Sayi:609 - 30 Kasım [November] 2007

http://www.agos.com.tr/index.php?module=news&news_id=6091&cat_id=1

Hrant Dink ve Ermeni-Türk ilişkileri

AYDA ERBAL

Bütün dünyada Ortadoğu üzerine sosyal bilimler alanında faaliyet gösteren akademisyenlerin başlıca mesleki örgütlerinden biri olan Middle Eastern Studies Association'ın (Ortadoğu Araştırmaları Birliği) yıllık konferansı bu sene, 17-20 Kasım tarihleri arasında Montreal'de düzenlendi.

Ortadoğu'nun tarihi, bugünü ve geleceğine dair 200'ün üzerinde panelin 4 güne sığdırıldığı konferansın bu seneki özel oturumlarından biri, "Hrant Dink ve Ermeni-Türk İlişkileri" başlığını taşıyordu.

Sponsorluğunu Society for Armenian Studies (Ermeni Araştırmaları Derneği) ve Turkish Studies Association'ın (Türk Araştırmaları Birliği) yaptıkları özel oturum, Harvard'dan Profesör Andras J. Riedlmayer ve University of California - Los Angeles'tan (UCLA) Profesör Richard G. Hovannisian tarafından düzenlenmişti.

18 Kasım Pazar günü yapılan oturumun konuşmacıları, Cambridge Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden Hratch Tchilingirian, Michigan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden Fatma Müge Göçek, Venedik Ca'Foscari Üniversitesi'nden Boghos Levon Zekiyen ve Agos Genel Yayın Yönetmeni Etyen

Mahçupyan'dı. Konuşmacıların sunumlarının ardından bir soru-cevap bölümünün yapıldığı oturuma katılım, konferansın genel standartlarına göre oldukça yüksekti. Etyen Mahçupyan'ın Hrant Dink Vakfı'na dair konuşmasının başında anlattığı Hrant Dink portresinin ima ettiği olağandışılık, sanki kendine uygun bir izleyici kitlesi de yaratmıştı...

Richard Hovannisian ve Andras Riedlmayer'in çok kısa birer açılış konuşması yaptığı panelin ilk sunucusu, Cambridge Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden Hratch Tchilingirian oldu. "Hrant Dink'ten önce Hrant Dink: Türkiye'deki Ermeniler" başlıklı sunumuna Türkiye Ermenileri Patriği Mesrob Mutafyan'ın görevine başlarken yaptığı sadakat yeminine gönderme yaparak başlayan Tchilingirian, Mutafyan'ın Türkiye Ermenilerinin 84. Patriği olarak atanırken yaptığı konuşmadaki "Devletimize sadık ve

dirayetli olacağım. Sizlerin dualarınıza ihtiyacım var. Allah hepimizin yardımcısı olsun" satırlarına dikkat çekti ve bunların, neredeyse "militanca" seküler bir devletin vatandaşı olan din görevlisinin sözleri olduğunu belirtti. Tchilingirian, "Neden millete ya da vatana sadakat değil de devlete sadakat?" sorusuyla devam ederken, toplam nüfusun binde birinden az bir azınlık topluluğunun iç işlerinin her alanına devletin çeşitli bakanlıklarının ve teşkilatlarının müdahil olması ya da en nihayetinde bir din adamının seküler bir ülkenin Genelkurmay Başkanı'yla konuşmasının başka bir ülkede kabul edilemez olmasına rağmen Türkiye'de toplumun geniş katmanları tarafından garipsenmediğine dikkat çekti.

Konuşmasında Türkiye'de Ermeni olmanın Hrant Dink'in 'Hrant Dink' olmadan önceki ve sonraki algılanışlarına da değinen Tchilingirian, Türkiye'deki Ermeni cemaatinin çok güncel ve yaşamsal ayakta kalma sorunları olduğunu belirterek, İstanbul Ermeni cemaatinde ayakta kalmaya ilişkin olarak iki temel tutumun öne çıktığını iddia etti. Birinci grubun entegre olmadan izole olmayı, ikinci grubun ise asimile olmadan entegre olmayı tercih ettiğini söyleyen Tchilingirian, birinci gruba Rober Haddecıyan'ın duruşunun, ikinci gruba ise Hrant Dink'in duruşunun tekabül ettiğini söyledi.

Konuşmasının geri kalan kısmında Hrant Dink'in 90'ların ortasından itibaren, yavaş yavaş, Türkiye Ermenilerinin bu haliyle Ermeni olmaktan bıkmışlıklarının sesi olmaya başladığını, son dönemdeki gelişmelerin ise Dink'e "Bu ülkenin vatandaşları olarak, barış ve sükunet içinde yaşamak istiyoruz" dedirttiğini ve onun bu son derece basit istekle kitlelerin karşısına çıktığını söyledi.

Tchilingirian, sözlerini, Hrant Dink Hrant Dink olmadan önce Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan Ermeni vatandaşını temsil ediyordu, ancak Hrant Dink olduktan sonraki Hrant Dink sadece Ermenilerin değil doğdukları ülkede gelişmiş bir demokratik düzen içinde yaşamak isteyen bütün Türkiye vatandaşlarının sesi olmuştur diyerek

bitirdi.

Panelin bir sonraki konuşmacısı Fatma Müge Göçek oldu. Profesör Göçek, sunuşuna panel için akademik bir konuşma yapmaktansa Hrant Dink'in Ermeni-Türk diyalogu ve kendisi için ne ifade ettiğini anlatmaya çalışacağını söyleyerek başladı. Hrant Dink'in yakın arkadaşı olduğunu vurgulayan Göçek, Dink'in ölümünün kendisinde onulmaz yaralar açtığını, değişebileceğini sandığı pek çok şeyin değişmesinin aslında çok kolay olmadığını görmesini sağladığını, geri dönüp baktığında kendi aşırı iyimserliğinin farkına acıyla vardığını söyledi. Dink'in ölümünden sonra onunla arasındaki farkların neler olabileceğini, neden Hrant'ın seçilmiş olduğunu çok düşündüğünü söyleyen Göçek, nihayet kendisinin Beyaz Türk, Dink'inse -bütün eşitlikçi söylemine rağmen- Ermeni olarak algılandığını ve bu algılayışın, vatandaşlık temelli bir söyleme dönüştürülmesi gerektiğini ifade etti. Türklerin de 1800'lerden bu yana eşitlik isteğinde olduğunu söyleyen Göçek, devlet ile vatandaş arasındaki ayrımın bir türlü netleşmemesinden kaynaklanan sorunlar olsa da, eşit vatandaşlık arayışının süreceğine olan inancını belirtti.

Boghos Levon Zekiyan, sözlerine, Hrant Dink'in Ermeni cemaatinin Türkiye ve Türkiye dışındaki çeşitli katmanları tarafından kimi zaman hayretle, kimi zaman kuşkuyla karşılandığını söyleyerek başladı. Türkiye dışındakiler arasında, Dink'in, söylenmesi gerekenleri gerektiği gibi söylemediğini düşünenler olduğu gibi, Türkiye içinde de, onun gereğinden fazla konuşup herkesi tehlikeye attığını düşünenler olduğunu, Türkiye'de Ermeni olarak var olmaya ilişkin pek çok gerilim nedeniyle Hrant'ın nevi şahsına münhasır bir karakter olduğunu ifade etti. Konuşmasının geri kalanında, Ermenilerin başına gelenin Türkiye devleti tarafından inkârının Ermenilerde bir çeşit krize yol açtığını ve Türk devletinin Ermenilerdeki bu krizin farkında olarak inkâr politikasını sürdürüp Ermenilerin başka yerlere sarf edebilecekleri enerjilerini tükettirdiğini ileri süren Zekiyan, Hrant Dink'in bunların da farkında olduğunu ve başka

bir siyaset alanı açmaya çalıştığını söyledi. Zekıyan'a göre, Dink'in bu farkındalığını "Fransa'da inkâr ederim, Türkiye'de kabul ederim" şeklinde dile getirdiğini, bunun ise Ermeni cemaatinin pek çok kesimi tarafından anlaşılmamış bir metafor olduğunu söyledi.

Panelin son konuşmacısı olan Etyen Mahçupyan, Hrant Dink'le aynı ortamda olmanın aslında çok zor olduğunu, bu zorluğun onun yanında insanın kendisini hep eksik hissetmesinden kaynaklandığını, insanda sürekli bir 'Hrant gibi olma' isteği uyandırdığını söyleyerek başladığı sözlerine, Agos'un dönüşmesinin uzun zamandır üzerinde düşünülen bir proje olduğunu belirterek devam etti. Agos'un salt cemaat gazetesi olmaktan çıkıp haftalık siyasi gazete haline gelmesini Dink'in de arzuladığını, her şey yolunda gitmiş olsa bu projenin Eylül 2007 itibarıyla hayata geçirileceğini söyleyen Mahçupyan, konuşmasının geri kalan kısmını Dink'in hayattayken yapmak istediği 4 projeye odaklanmış olan Hrant Dink Vakfı'na ayırdı. İki alanda mikro ölçekte projelerin düşünüldüğünü vurgulayan Mahçupyan, bunlardan birinin özellikle cemaat okullarının durumunu iyileştirmeyi hedef alan eğitim projelerinden oluşacağını söyledi. İkinci alanın genelde muhtaç çocuklara yönelik olacağını belirten Mahçupyan, bu çabaların 'milliyetçi' bir yaklaşımdan uzak olacağına, her türlü etnisite ve dinsel kimlikten çocuklara hizmet götürülmesinin amaçlandığına işaret etti.

Mahçupyan'ın Hrant Dink Vakfı'nın uğraş vereceği 'makro alanlar' olarak tanımladığı iki alanın birincisi Türkiye ile Ermenistan arasındaki toplumsal ilişkilerin geliştirilmesiyle ilgiliydi. Gayelerinin devletler arası değil, toplumlar ve cemaatler arası

yakınlaşma, karşılıklı anlama olduğunu özellikle vurgulayan Mahçupyan, bu açıdan da milliyetçi bir algının dışında durduklarına dikkat çekti.

Söz konusu vurgunun en fazla öne çıktığı alan, muhakkak ki tarihe ilişkin projelerdi. Mahçupyan, milliyetçi tarih algısının geçmişi çarpıttığını, gerçek kültürel kimlikleri kurgusal milli kimliklere indirgediğini; vakfın bakışında ise özellikle Anadolu kültürel zemini üzerinde salt tek bir etnik kimliğe ait özelliklerin çok sınırlı olduğu açıkladı. Mahçupyan, salt Ermeni kimliğine ait niteliklere bağlı kalmanın bizzat Ermeni kültürünü küçülteceğini öne sürerek, kültürel kimliğin diğer kimliklerle paylaşılmış zemin üzerinde üreyebileceğini vurguladı. Bu ise, konuşmacının sunuşunun başında Hrant Dink'in kimliği ile bağlantılı olarak kullandığı 'Anadolululuk' kavramı etrafında yaşanabilirdi. Mahçupyan, sözlerini, tarihe bakışın aynı zamanda ortak kültüre bakış olduğunu, geçmişi gerçekten anlamının ve geleceği birlikte kurmanın ancak bu ortak kültürel geçmişin derinliğini kavrayarak işlevsel hale gelebileceğini söyleyerek noktaladı.

Türkiye'deki değişime ve Müslümanların bu değişimin önde gelen öğeleri olduğuna da değinilen yarım saatlik soru-cevap bölümünde, City University of New York öğretim üyelerinden Louis Fishman, İstanbul Ermenilerinin neden gitgide azaldığı bir noktada araştırma nesnesi haline gelebildiklerini sorarak salondaki pek çok insanın da aklından geçenleri dile getirmiş oldu. Fishman, "Haklarında çalışma yapmak ve dertleriyle ilgilenmek için azalmalarını mı beklemek gerekiyordu?" şeklindeki sorusuna, "Sorunuz çok güzel ancak çok zor, bunun için belki de başka bir panel gerekiyor" yanıtını aldı.